

MRAČNOD
SKOROJE
NOG

BOOKA.

Knjiga **052**

JOANA BATOR
**MRAČNO DA
SKORO JE NOĆ**

Naslov originala
JOANNA BATOR
CIEMNO, PRAWIE NOC
Copyright © Joana Bator, 2012
Copyright © Grupa Wydawnicza
Foksal 2012

ZA IZDAVAČA
Ivan Bevc
Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Slanački put 128
office@booka.in
www.booka.in

PREVOD S POLJSKOG
Jelena Jović

LEKTURA
Agencija Tekstogradnja

KOREKTURA
BOOKA

DIZAJN KORICA I PRELOM
Vjeko Sumić

ŠTAMPA
DMD Štamparija

Beograd, 2016.
Tiraž 1500

Knjiga je objavljena uz pomoć
The Polish Book Institute
The ©Poland Translation Program

MRAČNO DA SKOROJE NOG

ROMAN

JOANA BATOR

PREVOD S POLJSKOG

Jelena Jović

BOOK.

*Bog se krije u detaljima,
đavo je svuda.*

—
Karlos Ruis Safon
Intervju za *Le Novel Opservater*
3. septembar 2009. godine

Povratak

Kretala sam se tragovima koje sam ostavila pre mnogo godina, začuđena što im moja stopala još uvek odgovaraju. Tek sam u vozu u koji sam presela u Vroclavu osetila da zaista odlazim u grad svog detinjstva. Nema više brzih na toj liniji. Valbžih se još više udaljio od sve ubrzanijeg sveta i svetskog Vroclava. Zauzela sam mesto pored prozora u starom putničkom na sprat i svaki čas dodirivala ključ, činilo mi se da isijava toplotu kroz kožu mog novčanika. Dobila sam ga letos na poklon od muškarca sa kojim veza nije dočekala jesen. Poklanjao mi je novčanike, torbice, rukavice, ali nisam stigla da saznam da li ta vaginalna simbolika predstavlja njegovu svesnu nameru, koju nisam tada shvatila, ili glas podsvesti koji on sâm nije shvatao. Glatka koža novčanika podsećala me je na čvrsto uvežbano telo koje sam volela, iako istovremeno nisam mogla da podnesem njegovo bahato ponašanje u mojoj kući. Kada je otišao, osetila sam olakšanje pošto, poučena dugim iskustvom, znam šta treba da radim kada me još jedna osoba napušta, a loše se snalazim kada neko želi da ostane sa mnom ili pokušava da me zadrži.

Posle očeve sahrane stavila sam ključ u jeftini studentski novčanik iz indijske prodavnice i narednih petnaest godina ga preba-

civala iz jednog u drugi. Morala sam uvek da ga imam kod sebe i stekla sam naviku da u svakoj prilici proveravam da li je i dalje tamo, taj čvrsti, duguljasti predmet, nalik koščici neke omanje životinje ili deteta. Tim sam ključem zaključala vrata kuće sa pogledom na zamak Ksjonž i otputovala iz grada. Donedavno u Valbžihu nije bilo ničeg što bi me nagnalo na povratak ili makar kratku posetu. Kućom se bavio Albert Kukulka,¹ naš sused i očevo prijatelj, čovek setan i samotnan, s kožnom pilotkom na glavi, koji se osmehivao samo kad je svirao violinu. Dok sam bila mala, radio je kao baštovan u valbžiškoj oranžeriji. Posećivala sam ga u tropskoj unutrašnjosti staklenika, a on mi je pokazivao banane, euforbije, araukarije nabujale sve do staklene tavanice, rosulje mesožderke i svetleću mahovinu. Uzimao me je u ruke i podizao ka bujnom zelenilu drveća, gde sam u kapima vode na listovima mogla da vidim svoj umanjeni odraz. Oduševljeno sam ponavljala nazive kojima me je učio: araukarija, zantedeskija, euforbija. Kada sam otputovala nakon očeve smrti, poslala sam gospodinu Albertu novac iako nije želeo da ga uzme, zamolivši ga da s vremena na vreme pokosi travu u bašti i provetri sobe, sve sem one najveće u prizemlju, koja je na moju želju ostajala zatvorena. Otac je u njoj proveo poslednje godine života. Iza njega su ostale nebrojene mape podzemlja zamka Ksjonž i spiskovi za kupovinu od blaga koje nije uspeo da pronađe. Na masivnom pisaćem stolu koji su Nemci ostavili za sobom stajala je fotografija: otac, majka i dve ćerke s čuvenom građevinom u pozadini, uronjeni u letnje popodne pre gotovo četrdeset godina kao muve u ćilibar. Ostali smo samo zamak i ja. Nisam želela da se gospodin Albert zarazi tugom koja je zasula

---

1 Gotova sva prezimena likova u romanu, uključujući i samu naratorku i glavnu junakinju (anagram autorkinog), imaju u poljskom jeziku neko (simbolično) značenje. Kukulka je „ptica kukavica“, Kolek je „klin, ekser“, Labenjđ „labud“, Soha „ralo, ralica“, Pendrak „larva, ličinka“, Pajonček „mali pauk“, Lipjec „jul“. (Prim. prev.)

očevu sobu poput ekto plazme. Ekto plazma. Supstanca od koje su sačinjeni duhovi, tako je govorila moja sestra Eva. „A od čega je sačinjena ekto plazma?“, pitala sam. „Od ugljene prašine i suza!“ Gospodin Albert je takođe bio zadužen za duhove, budući da se brinuo o grobovima mojih najbližih, što bi sigurno radio i bez mog pitanja, ali pošto sam ga zamolila, mogla sam da se osećam manje krivom. Nisam se vratila u Valbžih petnaest godina, premda sam mu se u mislima vraćala svakodnevno, otkrivala sam topografiju tog grada u svim drugim mestima u koje me je bacala sudbina, a oranžerija gospodina Alberta, koja je trebalo da imitira tropske krajeve, svela je u mojim očima prave trope na puku zamenu za nešto što sam nepovratno izgubila.

Napolju su promicali prizori koje sam pamtila poput učestalih snova. Posmatrala sam sablasne putnike u mraku s druge strane stakla, satkane od svetlosti i magle, dok se grad rasplinjavao gubeći na zamahu, kao da su pokret i život tek ostrvo u moru pustoši i sene. Nova stambena naselja i tržni centri povlačili su se sada pred pustim poljima, ispresecanim redovima trnjine i gloga, a na drveću pored puta ptice grabljivice su, kao i uvek, vrebale svežu crkotinu neke neoprezne mačke ili lisice. Ubrzo su se pojavili i daleki obrisi planine Šljenža, a u kućama rasejanim u njenom podnožju, u sve gušćem mraku, palila su se svetla slaba poput plamena sveća. Voz se vukao, u vagonu je isparavala odeća zbijenih ljudi i širio se nadražujući miris hrane, šuštao je najlon, mljackali su jezici.

– A ja sam svoju barbiku spalila u rerni – rekao je odjednom visok dečji glasić, ali niko nije odreagovao na to otkrovenje.

Nemaština svuda isto zvuči, a jedan od tonova koje ispušta je i isisavanje ostataka hrane između krezavih zuba, iz ofrlje urađenih krunica, sisanje i cok, cok. Čovek koji je sedeo pored mene u debelom vunenom džemperu zgužvao je hartiju od sendviča, izazivački coknuo i pogledao me ispod žbunastih obrva svojim neprobojnim očima nalik hitinskim oklopima. Osetila sam se

kao da sam ponovo studentkinja i da putujem u Valbžih petkom posle predavanja. Nisam to radila često, ali ipak sam jednom u tri, četiri meseca posećivala oca i gospodina Alberta. U to vreme sam neprestano menjala izgled, a kako su mi sredstva bila više nego ograničena, najlakše je bilo uraditi nešto s kosom. Ponekad samu sebe nisam prepoznavala u novoj inkarnaciji, koja me je prekorno posmatrala iz ogledala u odurnom klozetu voza. Moja sestra je govorila da imam kosu kamilje boje, i zvala me je Kamila, a ja sam već onda slutila da će to biti najlepša reč kojom će iko ikada sažeti svu prosečnost moje pojave. Bez obzira na to jesam li u datom trenutku bila crna, riđa ili plava, uvek sam se osećala neugledno kao kamila, a u vozu za Valbžih pitala sam se hoće li otac biti kod kuće i hoće li i ovoga puta staviti na sto tanjir nevesto napravljenih sendviča s trapistom i bokal gruzinskog čaja, kako bismo se na trenutak poradovali iluziji normalnog porodičnog života. Međutim, oca najčešće ili nije bilo, ili se ophrvan očajem skrivao u svojoj sobi, iz koje bi provirio tek da kaže „Alicija?“, uvek s nekim setnim čuđenjem, kao da je umesto mene mogla tamo da se pojavi neka druga, željnije iščekivana kćerka. Uzvrćala sam s „tata?“, i sasvim je moguće da je i on u mom glasu čuo razočaranost.

Krajolik se na pola puta naborao poput vode uzburkane vetrom. Počela je da pada kiša, a sivilo koje je napolju vladalo pretvorilo se u gustu organsku masu. Zašli smo u predele gde su noći crnje, a zima dolazi već u novembru i još uvek traje, dok svuda drugde cvetaju šafrani i forzicije.

Naspram mene sedele su tiha studentkinja s beleškama na kolenima i starija žena s izrazom lica koji je govorio da oseća neki jako neprijatan miris, ali nije bila sigurna smrdimo li to mi ili ona. Na podu je među nogama držala plastičnu kariranu torbu, koja je izranjala iz njenih butina u helankama kao da ju je upravo porodila. Tesne i svetlucave helanke imale su zebrastr dezen, a njihova vlasnica je čitala trač-magazin pogleda zadržanog na

slici čuvene plave pevačice, čiju nijednu pesmu ne bih uspela da prepoznam. Zvezda je isturala k nama svoje veštačke grudi, masivne poput polovica lubenice uguranih pod kožu. „Šokantno! Šta će sledeće učiniti?“, pročitala sam naslov. Moja saputnica je liznula prst i okrenula najzad stranicu, a između njenih usana i izgredanog crvenila nokta blesnula je tanka nit pljuvačke. Zapisala je i coknula. Kao iz dubina valbžiškog potkopa, iz njenih usta je izašlo jedno „obožebože“. Ista ta pevačica nalazila se i na sledećoj stranici. Krupnim slovima je izjavljivala da će uvek biti svoja, dok su se njene usne nadimale kao dve gume tik pre nego što će eksplodirati i poplaviti čitav vagon lepljivom masom. Tiha studentkinja, možda baš time inspirisana, izvadila je iz džepa sjaj za usne i namazala usta mašću s mirisom sintetičkih malina, ne skidajući pritom pogled s beležaka. „Obožebože“, ponovo je uzdahnula žena u helankama, podigavši ka meni pogled, kao da je potpuno uverena da je najednom prepoznala nekog poznatog. Noge su joj bile nalik zebrinim, ali je zato imala kozje oči.

– Nekada je verujte mi sve bilo kao SantorEleni kao Boni M bolje je bilo živelo se kako se živelo te godine nam niko neće vratiti.

Ćutala sam, ali Zebrokozu to nije obeshrabilo, nastavljala je bez znakova interpunkcije:

– Boni M u Sopotu SantorEleni hrana bez gena leti na odmor krastavčići haringice samo veselo i radosno idemo na odmor u ove zelene šume krastavčići bez gena SantorEleni autobus sav raspevan decu u kampove na poljsko more ili možda poljske planine sprdnja u redu za meso za kosti o GjerekuGomulki živelo se htelo se sanjalo a sad nogu u dupe mukomojamuko – pogledala me je Zebrokoza kao da u mesari bira kosti za supu. – I vi ste mi nešto ubledeli izgledate umorno.

Klimnula sam glavom ne bih li je se rešila, pošto je to, izgleda, bilo pitanje.

– Vidite i sami! – obradovala se i živnula. Umorna! Izmučena!

Kao da je s krsta skinuta! Hoće da nas dokrajče. Da izmuče sav poljski narod. Pogledajte samo kosu – rekla je lupivši noktom po pevačicinoj veštačkoj kosi.

– Kosu? – ponovila sam iznenađeno.

– Nekada je trajala godinu dana držala se farba nije se spirala – objasnila je Zebrokoza, terajući dalje. – Šampon od jaja ko mućeno jaje jeste čak smo i jaja mutili hteli nešto slatko pa kad ti se prohte umutiš s kakaom ili baciš žumance na kosu pa uvijek u maramu malo držiš prošetaš ko moja mamica u kabanici od raka u mukama kabanicu u karlicu gušterača sva izjedena kabanicu. Kabanicu? – ponovila je Zebrokoza, iznenađena, izgleda, zvukom te reči, coknula je, slegla ramenima i vratila se članku o pevačici.

Tiha studentkinja mrdala je namazanim usnama kao riba, među njenim beleškama nalazio se, uostalom, i presek neke ribe s opisom na latinskom. Stariji čovek u džemperu od ovčje vune teško je uzdahnuo, kao da je upravo pokosio polje. Žamor u vagonu postajao je sve glasniji pošto se posle obroka svima povratila snaga i želja za razgovorom. Voz je neznatno ubrzao, osetila sam miris alkohola.

– Strašna smrt, strašna, duboko u zemlju zabijeno – rekao je jedan iza mojih leđa.

– Krv, samo komadi, komadi na komade iskidani – dodao je drugi litanjskim staračkim sopranom, a voz je u tom trenutku cimnuo zaustavivši se tako naglo da su popadali zavežljaji s gornjih polica, neko dete je zacvilelo, „obožebože“, zaječala je Zebrokoza i ugurala novine u prenatrpanu kariranu torbu, kao da je nameravala da ustane i pohita pravo u dobra stara vremena za kojima je čeznula.

Kroz vagon je prolazio jedan visok muškarac u tamnom kaputu gurnuo me bez izvinjenja i nestao iza kliznih vrata. Zapazila sam samo njegovo uvo s okruglom minđušom koja mu je rastezala resicu niz vrat praveći opscenu crnu rupu. Imala sam utisak da me je usisala. Svetlo u vagonu je zatreperilo i nestalo, obavila nas

je noć, toliko gusta kao da ništa živo ne bi u njoj dugo izdržalo.

– Mačke u podrumima – rekao je neko – treba potrovati mačke u podrumima.

Nešto je tresnulo o krov vagona, a mene je, pre nego što je ponovo postalo svetlo, spopao iracionalan strah, jer sam imala osećaj da sam jednom već iskusila ovako zagušljivu tamu i nisam iz nje izašla čitava.

Stigavši u Valbžih potpuno iscrpljena, zaustavila sam se na kratko na opustelom peronu, koji je tonuo u ledenoj kiši, udišući miris ugljene prašine. Posmatrala sam ljude kako netom nestaju u podzemnom prolazu dok me je preplavljivao osećaj usamljenosti toliko nesnosne, da sam se uz ogroman napor naterala da se pokrenem ka železničkoj stanici. U zgradi je vladalo mrtvilo. Neko je na unutrašnjem zidu napisao „Gurnjik pičke“ i „Gurnjik pederi“, kao da je svaki putnik trebalo da načini izbor i zapečati svoju sudbinu i pre nego što zakorači u grad. Pokraj spoljnog zida stanice šćućurio se neki beskućnik ili pijanac, nalik hrpi dronjaka, pomislila sam uhvativši se za taj otrcani izraz kao da je poslednja slamka spasa u moru tuge koja me je preplavila. Nisam imala snage da priđem i pitam treba li neznancu pomoć. Ledena kiša padala je tako nepopustljivo da se činila nerealnom poput filmske scenografije s koje su glumci odjurili u panici. Obrisivne zgrade s lučno zasvedenim prozorima i omanjom kulom na vrhu, u kojoj se nekada nalazila fabrika papira za preslikavanje, jasno su odskakali od čeličnog neba u pozadini. Dok je fabrika radila, vazduh u okolini imao je slatkast hemijski miris, sasvim nalik onom od papirića sa sličicama umočenim u vodu, kojima je moja sestra ukrašavala vrata u našoj kući. Ljubičice i đurđevci od papira za preslikavanje, prozračni i nežni kao pokožica, i Eva sa šakama zaronjenim u vodu. Zaprepastila me je snaga te slike kada se, poput duha od ugljene prašine i suza, iznenada pojavila pod mojim kopcima.

Na stajalištu ispred železničke stanice čekao je jedan taksi, stara lada koja je očajno izgledala, a kad sam ušla i dala mu adresu, vozač me je pogledao preko ramena mrko, ako ne i prekorno. Možda bi se radije odvezao negde drugde. Imao je lice osobe koja neposredno pred spavanje jede podgrejano meso i košmarno sanja, a onda se budi u četiri ujutro da zapali cigaretu u sobi s navučenim zavesama, punoj teškog nameštaja i prašine.

– Jače! – zarežao je, i ponovo sam zalupila vratima.

Kada je pokrenuo motor, Bogorodica obešena ispod retrovizora se stresla. U kući do koje me je vozio postojala je jedna Bogorodičina slika, razglednica sa Žalosnom Bogorodicom iz valbžiške crkve s njenim imenom, no i pored toga što nikada nismo odlazile na mise ili veronauku, Eva je izmišljala rimovane molitve i uveče me učila njima. Upravo su njoj bile upućene, Žalosnoj Bogorodici, zaštitnici našeg grada. Kleknule bismo, a sestra bi govorila: „Ponavlaj za mnom, Kamilo, majka božja koka nosilja što ima krila dva pod krilima pod jorganima nek nas sačuva“. Šta je dalje bilo?

– Mamlaze jedan! Jeste li videli mamlaza? – taksistu je iznervirala sirena drugog automobila. – Sebi u dupe trubi, mamlaze, u dupe! U dupe! – ponovio je taksista zadovoljno, uzvratio mu je i valjda je osetio olakšanje, pošto je začutao.

Njegovo lice boje kiseliце iz školske menze se zacrvenelo, imalo je dug, okrugao nos, toliko rupičast da na njemu krompir može da se sadi. Susreli su nam se pogledi u retrovizoru.

– Pretpostavljam da dolazite izdaleka. Kod svojih?

Klimnula sam tiho glavom.

– S porodicom se najbolje izgleda na slici! – prasnuo je taksista u smeh, kao da je sam izmislio tu izreku.

Pomislila sam na fotografije naše porodice, malobrojne i uglavnom ne preterano uspešne, ni na njima nismo izgledali baš najbolje. U staroj taksistinoj ladi bilo je zagušljivo od duvanskog dima i znoja što su nagrizzali tapacirung i ćebad kojima je bio prekriven

radi zaštite. Videla sam mnogo stanova u kojima je na isti način zaslanjana kućna tehnika, ružna koliko i nova i nedostojna čuvanja, a svi ti prekrivači, navlake, mušeme i postolja izrezana iz starih oplata budili su u meni saosećanje i strah da je jedan pogrešan korak dovoljan da se i moj život u to pretvori, i bude protraćen među ružnim predmetima i pogrešno usmerenom brižljivošću.

Posmatrala sam usnuli grad, a svako mesto koje je ostalo nepromenjeno budilo je u meni odbojnost jednako koliko i zadovoljstvo koje godinama kasnije pruža prepoznavanje pejzaža iz nesrećnog detinjstva: bioskop *Apolo* s trošnom fasadom boje borovnice, poslastičarnica *Olenjka* u kojoj se još uvek mogu kupiti krofne i prigodne torte, romske kuće u Počtovoj ulici koje se poslednjim ostacima snage drže uspravno. Bogorodica ispod vozačevog retrovizora hipnotisala me je svojim ujednačenim pokretima, njeno lice na sličici u zlatnom ramu bilo je žuto, a oči neobično iskošene. Vozač je štucnuo i odmah mi objasnio: gorušica. Japanska Bogorodica iz Valbžiha, zaštitnica noćnih taksista koji pate od loše probave, gledala me je popreko. Pored nje je visilo još nešto, komadić drveta ili kosti, uvezan crveno-belom tračicom. Vozač je ponovo ulovio moj pogled u retrovizoru.

– Verujete li u čuda?

– Ne.

– Ha! – obradovao se kao da sam dala tačan odgovor. – Ni ja nisam verovao. Ali čuda se dešavaju, ja da vam kažem. Samo treba poverovati.

– U šta?

– U šta god treba, ja da vam kažem. U neku višu silu koja upravlja i nama, Poljacima, šalje znake. Kao ona hostija što se otelotvorila pre nekoliko godina u Sokulki. Jeste li čuli za to?

– Čula sam.

– Onda ću vam ispričati. Bio sam tamo s ekskurzijom, da vam kažem, može da se prijavi u crkvi, ide se kombijima, s hranom,

ručak je uračunat u cenu. Sveštenik je na misi tu hostiju ispustio, i takav je običaj da, ako ispusti, mora u vodu u peharu da ubaci. I nedelju dana kasnije ljudi gledaju, kad ono crveno, voda se u krv pretvorila. Krv, kad vam kažem, i nešto kao ugrušak pliva u njoj.

– Ugrušak?

– Polako, sačekajte! Prosuli su to na belu salvetu, kad ono, nije nikakav ugrušak, već pravo pravcato parče mesa. Dali da se provere DNK i krvna grupa, i znate šta je ispalo?

– Šta?

– Da je to parče Isusovog srca!

– Pa, to je pravo čudo – složila sam se, ali taksistu nije interesovalo moje mišljenje.

– Čudo! – ponovio je. – Ja sam, kad smo već kod toga, imao problema sa želucem, šta god pojeo, zaboli, jurcam tamo-amo, tako da me je, da izvinete, na onu stranu izokretalo. Išao sam u Valbžihu u dom zdravlja, odlazio u Vroclav kod profesora, lekovi ovakvi-onakvi dijete gluposti samo šargarepa ko zec sam morao da jedem sve zatrovano izmešano pivo votku od praška sad prave umesto hmelja ili žita prašak sipaju otidite do destilerije videćete sestrić mi tamo radi i kaže prašak sipaju mešaju tako nam je država uređena kako da budeš ovde zdrav otidem ti ja u dom zdravlja kažu seci to u Vroclav kod profesora seci a seci zna se ja da vam kažem može da se iseče lako je iseći svako se hvata da seče ali šta onda iseku i nogama napred izvezu mnogi su već dali da ih seku i tako ja kod načelnika a bez koverta kod načelnika ne možeš kažem načelniče može li šta bez sečenja uzo pogleda i kaže seci bez sečenja ne vredi ajanatonačelniče.

Isključila sam se. Veštinu da se izolujem od onoga što se dešava oko mene usavršila sam još u detinjstvu i često sam je koristila kao odrasla žena na dosadnim sastancima i prijemima. Nikada me nije izneverilo umeće ponovnog uključivanja pažnje kad god bi iskrsla neka važna informacija, jedan deo mene ostajao je sve

vreme na oprezu, spreman ako treba da napadne ili pobegne. Sleva je promicala Pjaskova gura, stambeno naselje na koje je moj otac gledao s prezirom, ali me je zato Eva nekom prilikom odvela tamo na italijanski sladoled, prvi u gradu. Naizmenično smo lizale jedan isti, jer nam je, kao i uvek, nedostajalo novca, i šetale oduševljene svojim odrazima u izlozima. „Zamisli da smo u Parizu, Kamilo, na bulevaru na Seni, na Jelisejskim poljima!“ Setila sam se tog slatkiša od vanile i svog osećaja ponosa prožetog ljubomorom što moja prelepa sestra privlači sve poglede. Nisam želela da podelim svoje uspomene sa taksistom, ali da mi je bila tu moja verna dotrajala tojota, koju su mi pred sam odlazak uništili banditi u Varšavi, prošla bih sad njom pored onog solitera gde je nekad bila poslastičarnica.

– Prevaranti! – odjednom je uzviknuo taksista i prenuo me iz zamišljenosti. – Kad pogledaš ko pravi ali prave samo jedan čovek zna gde da nađe ja da vam kažem i to je čovek kog smo odavno čekali veliki čovek čestit čovek kupio sam stavio noću stavljam na stomak uz to seme mleveno seme zapareno aovidasečemu-dupedaihsečem. Udupe – zaključio je taksista i na kraju ućutao.

Što sam bila bliža kući, to me je sve više hvatao san i izašla sam iz taksija gotovo u stanju transa, zujalo mi je u ušima i bolela me je glava. Sekundu kasnije, koja kao da se neprirodno rastezala u vremenu, lada se pokrenula i nestala u usnuloj ulici. Kuća mog detinjstva stajala je preda mnom napuštena i mračna. Setila sam se nedavne posete jednom azilu za životinje nadomak Varšave. Moj kolega iz redakcije birao je psa i najzad je zastao ispred kujice stare nekoliko godina, melanholičnog mešanca rotvajlera i bog zna čega, slepog miša sudeći po ušima, a ja posle nisam mogla da prestanem da razmišljam o svim onim životinjama koje niko nije izabrao i koje uzalud čekaju iza rešetaka boksova. Ovu kuću, u kojoj su pre rata živeli Nemci, s malim, stidljivim prozorima, prignječenu krovnom kapom od crepova obraslih mahovinom,

nikada sama ne bih izabrala, a opet mi je pripadala i ja tu ništa nisam mogla da uradim. Izvadila sam ključ. Uz poslednje napore za koje sam te noći bila sposobna, popela sam se stepenicama u sobu koju sam godinama ranije delila sa sestrom, a pre nego što sam čvrsto zaspala, stigla sam samo da primetim da mi je gospodin Albert namestio krevet. Stojeći tako, u jakni i šalu, samo sam zagnjurila glavu u jastuk koji je mirisao na sveže oprano platno, dok se ispod njega probijao smrad truleži i plesni.

Sanjala sam oca. Videla sam ga jasno iako mu nisam čula glas, posmatrala sam njegova usta kako oblikuju reči, lice iskrivljeno od upinjanja, no samo sam tišinom bila okružena. Otac je izgledao isto kao i poslednjih meseci života, bio je siv i mršav, a u očima mu je gorela temperatura. Imao je na sebi jaknu od ortaliona, stare pantalone izlizane na kolenima, kanađanke kupljene u Čehoslovačkoj pre mnogo godina, u kojima se spuštao u podzemlje zamka Ksjonž u potrazi za blagom. „Tata“, dozivala sam ga, „tatatata“, moj dah je podizao mrvice prašine zagušljivo prašinepuno teška prašina zemljanaopačke kao da sam negdedrugdenego niže nesa- ma kao da kroz rupicu zagledam razigrane mrvice prašine mala moja mraku nebojsenebojse koje su plesale po zraku svetla kao da je neko pored mene bio blizu bližesakrijlice držao me nemene nevidisene tihotihu nedisanjene čućebožjakokanosilja ona ali nisam znala ko je još tamo strah je kao da je već trebalo da saznam gdesamko poredmene štasamjaura dila bila s druge stranetame onako nas ne želi „tata tata“ vikala sam, „tusamta tagdes itatata, tata!“ vrisnula sam, „tata, čujem te!“ uzviknula sam još jednom ili sam htela da uzviknem, jer je tišinu prekinulo moje ime. Probudila sam se sva u znoju i preplašena, ali to nije bio očevo glas.

Isprva nisam znala gde sam, niti zašto me umesto umirujućeg mraka i topline moje varšavske spavaće sobe bude svetlost i hladnoća. Valbžih, stara kuća u kojoj sam odrasla, u podnožju zamka Ksjonž. Kaljeve peći, dupli prozori, zaptiveni vatom za zimu, i

drveni podovi puni pukotina, iz kojih sam iščačkavala nemačke igle, dugmad, nokte i kosu. Čuvala sam te iskopine u kutijama šibica, nemajući pojma zbog čega to radim. Eva se mrštila, „opet si iz patosa iskopala Nemca, Kamilo“. Pukotine kao grobovi, ko je to govorio? Pukotina, grob, prljavština, u mojoj još uvek ne do kraja svesnoj glavi zatreperile su tri reči i umakle pod podsuknju dana čim sam ustala iz kreveta. Suplela sam se o šal trčeci niz stepenice da otvorim vrata, nisam mogla da poverujem da sam zaboravila da se skinem za spavanje i da sam pala u san ne okupavši se.

– Alicija – rekao je gospodin Albert, a ja sam videla starca umesto snažnog muškarca čiju sam sliku imala u glavi.

Kako je moguće da su me te ruke podizale čak u krošnje egzotičnog drveća? Gospodin Albert se zgrčio, bio je sada niži od mene. Njegovo lice prepuno linija i udubljenja izgledalo je kao da ga iznutra izjeda kakav proždrljivi parazit, dok su mu obrve bile potpuno divlje. Samo je kožna pilotka ostala ista. Potamnela od znoja, trajavo pokrpljena parčićima materijala koji se nisu slagali, izgledala je kao da mu je srasla s kožom glave. Nikada nisam videla gospodina Alberta bez te kape, i kad sam bila mala mislila sam da se tako rodio, i da je pilotka rasla zajedno s njim. Stajao je u magli koja se podizala iznad bašte tako da je drveće izgledalo kao da, oslobođeno korena, pliva u mlečnom moru iza njegovih leđa. Prestalo je da pada, ali vazduh je ispunjavala ledena vlaga.

– Vratila si se.

To nije bilo pitanje, ali odlučila sam da odgovorim.

– Došla sam da radim. Pričala sam vam o tome telefonom. Treba da napišem reportažu o nestaloj deci. Posle se vraćam u Varšavu.

Gospodin Albert me je pogledao i ispod tih obrva matorog Miloša oči su mu izgledale baš onako kako sam ih pamtila. Tužne oči baseta.

– Porasla si.

– Imala sam mnogo vremena da porastem.

– Došla si sama.

To sigurno nije bilo pitanje, ali sam potvrdila.

– Svuda idem sama.

– Čitao sam sve tvoje reportaže.

Osetila sam ponos kao onomad kad sam nepogrešivo deklamovala nazive biljaka iz tropske staklene bašte, a gospodin Albert me hvalio, „*zuch* devojka“.

– Araukarija, zantedeskija, euforbija – ponovila sam stoga, a moje reči su isparile u hladnom vazduhu. Poput imena iz italijanskih opera, araukarija, zantedeskija i euforbija uvek su u meni budile nežnu tugu koja se rađa iz uverenja da nijedan naziv, čak ni onaj najlepši, ne odražava do kraja suštinu stvari.

– Jabuke iz tvoje bašte – rekao je gospodin Albert i dao mi najlonsku vreću. Miris je bio tako svež i jak da mi se zavrtilo u glavi. – Nakupio sam dva sanduka. Stara jabuka pored bunara počela je da rađa. Sećaš li se koja? – Klimala sam glavom. – Treba je nakalemiti na proleće. Pomoći ću ti. Dobro je to drvo.

– Neće mene biti ovde na proleće.

– Nikad se ne zna.

– Ja više volim da znam.

Gospodin Albert je popravio pilotku i osmehnuo se, a ja sam uvidela da uporno ostajem pri svome jer se plašim. Ove kuće, novembra i teških snova, koji me snažnije vezuju tu za prošlost.

Na drvetu čije mi je plodove doneo gospodin Albert, a koje su zasadili još nekadašnji nemački vlasnici, krila sam se u detinjstvu i kroz njegovo granje posmatrala svet. Starica obrasla mahovinom rađala je omanje jabuke, žiličave do crvenila i tako sočne da je svaki griz izazivao eksploziju slasti. Te crvene žilice podsećale su me na malog pauka na obrazu moje sestre i osećala sam bolan užitak izazvan nestankom sočne lepote. „Alicija!“, dozivao je otac, „Alicija, gde si?“, a ja sam se, sklupčana uz panj jabuke, odazivala kasnije nego što je trebalo, i ta mala neposlušnost ispunjavala me

je osećajem krivice jednako kao i zadovoljstvom. Te godine kad je moja sestra umrla, jabuka je prestala da cveta i otac je hteo da je poseče, ali ga je gospodin Albert ubedio da joj dâ šansu. Izgledao je kao da i sada pokušava u nešto da me ubedi. Pozvala sam ga na čaj, ali žurio je na parking koji je čuvao i koji mu je donosio dodatne prihode otkako su ga poslali u penziju.

– Moraš me tamo posetiti – osmehnuo se tužno, istim onim osmehom od kog bi mu se i posle toliko godina oči ozarile.

Verujem da mu je bilo teško, živeo je sam u kući koja je bila gotovo identična našoj, poslednji iz porodice Kukulki. Nikada se nije oženio niti je imao dece, a kada sam i ja otišla, nije više bilo nikoga kome bi mogao da svira violinu. Nalik meni, i gospodin Albert je bio preživeli.

Stajao je nakratko u tišini i proučavao mi lice u želji da iz nje- ga iščita istoriju tih petnaest godina. Kada sam zatvarala vrata za njim, prejako sam zalupila i otpala je potkovića okačena s unutrašnje strane, za sreću koja mora da je previdela taj znak podstreka. Nije to bila poslednja stvar koja je tog dana otpala, raspala se ili se pokazala kao beznadežno pokvarena. Kuća je umirala šepureći se teatralno, kao da je želela da mi se osveti što sam je na tako dugo bila napustila. Dnevna svetlost otkrivala je slojeve farbe koja se ljuštila s plafona, nadute mehure vlage ispod tapeta, iskričljive podove i tepihe koje su moljci izjeli toliko da je na pojedinim mestima ostala samo bela osnova. Na vratima kupatila papir za preslikavanje s ljubičicama izgubio je boju, a nekada ljubičaste latice i zeleni listovi izgledali su sada kao krilca mrtvih insekata. Stajala sam u kadi prekrivenoj rđom, čekajući da stoletni junkers bukne kako bih mogla da se okupam, ali kada je topla voda najzad počela da teče, crevo tuša nije izdržalo i puklo je na pola. „Stavićemo glazuru i terakotu“, obećavao je otac, „a možda umesto banalne terakote pod od kedrovine? Uz to đakuzi, moći ćete da se brčkate u vodi kao fokice iz vrocavskog zoo-vrta,

šta kažete? A možda dopremimo iz Francuske mesinganu kadu na lavljim šapama?“, maštao je, obilat rasipajući izmišljeni novac. S tako sjajnim planovima, tekuće popravke nisu mu se činile vrednim truda. Napunila sam vodom tu strašnu kadu i uronila sa sve glavom, kao u detinjstvu kada je moja sestra sedela pored i pazila da se ne udavim. Tada sam bila opčinjena podvodnim odjecima: kuckanjem, čangrljanjem metala o kamen, povicima na različitim jezicima, brujanjem i zavijanjem. Bio je to svet u koji je naš otac silazio i za koji je na kraju platio životom. Bez obzira na to gde smo se u datom trenutku nalazili, pokazivao je prstom nadole, ispod naših stopala, i tonom nekoga ko veruje govorio: „Ono je tu negde. Tu. Je. Negde. Blago. Kad ga pronađem, a imam sad jednu mapu od izuzetne vrednosti i izvesno je autentična, naš život će se promeniti do neprepoznatljivosti. Toliko će nas usrećiti da ćemo morati iznova da upoznajemo jedni druge“. Negde ispod stare kade, u kojoj su se prolamali odjeci podzemnog grada, nalazilo se blago za kojim je naš otac tragao u iznošenim čehoslovačkim cipelama, osvetljavajući sebi put rudarskom naglavnom lampom. Pokušavala sam da shvatim zašto je radije bio tamo, umesto ovde, sa mnom i sa Evom. „Gospodo draga“, šalila se moja sestra Eva, „ovo je Alicija Tabor, vodena kamila, istraživačica mora i okeana, koje posećuje kada je umori pustinja! Jedina kamila u svojoj vrsti s perajima i škragama. Izuzetno retka. Pod strogom je zaštitom. Danas će vam govoriti o tome šta je videla i čula u podvodnom kraljevstvu naše kade“. Zabava se zasnivala na tome da sam ja govorila onako kako je i bilo, da sam danas čula kucanje, brojanje na nemačkom i nekom jeziku sličnom nemačkom, gde je umesto *ein* bilo *eins*, ili zvuk čaše ispuštene na kameni pod, a Eva je dovršavala priču. Izmišljala ju je, jer to je najbolje radila. Ja sam umela da slušam.

Pomislila sam da možda grešim što smatram da sam već dovoljno jaka da me ne povredi ova kuća puna smrti i duhova. Znala sam da ne mogu da se otrgnem strahu, i zato sam se i zadržala

ovde, umesto u hotelu koji mi je rezervisala redakcija, pošto niko u njoj nije imao pojma da sam vlasnica jedne stare kuće u Valbžihu. Nerado sam govorila o prošlosti i retko stupala s ljudima u kontakt do te mere blizak da se od mene očekuje da se poveravam. „Nemam porodicu“, odgovarala sam kada bi se pavela priča o roditeljima, braći i sestrama. Moji poznanici su ih obožavali, satima su mogli da raspravljaju o doživljenim nepravdama, traumama i kako su se s njima nosili ili nisu dok su odlazili na terapije koje su se otezale godinama. Ja sam čitavog svog odraslog života skupljala snagu, kao što se pripremaju zalihe za dugu zimu, i činilo mi se da sam sasvim dobro pripremljena za ovaj put. Kada su u Valbžihu počela da nestaju deca, znala sam da je došao odgovarajući trenutak, i da upravo ja, koju su kolege u redakciji zvali Alicija Armadilo, moram o njima da pišem. Sada sam bila tu, i kuća čiji sam ključ uvek nosila sa sobom škrgutala je na mene svojom trulom nemačkom vilicom.

Posle kupanja i podzemnog koncerta odlučila sam da obiđem sve prostorije, ne bih li se uverila šta je ova stračara u stanju i šta sam u stanju ja, Alicija Armadilo. Na spratu su bile dve spavaće sobe, jedna je nekada pripadala Evi i meni, i u njoj sam, na starom francuskom krevetu sa hrastovim ramom i prastarim madracom, nameravala da spavam do kraja svog boravka ovde. Stočić na kom smo nekada radile domaće zadatke, dve stolice, prazan orman i omanja krpara, ništa više. Druga soba je godinama bila prazna, samo je metalni krevet bez madraca stajao u njoj, tužan poput olupine čamca ostavljenog u plićaku. Ranije, u vreme koje ne pamtim, delili su je naši roditelji, ali se onda otac preselio dole, i od tada je kabinet istovremeno vršio funkciju njegove spavaće sobe, trpezarije i skrovišta od sveta. U nju sam se odmah potom zaputila, penjući se stepenicama koje su toliko škripale da sam se bojala da će se urušiti pod mojim nevelikim teretom. Iritirala me je banalnost raspadanja, možda sam u dubini duše očekivala da će ova kuća umirati na neki zanimljiviji i manje predvidljiv način.

Kada sam otvorila vrata očeve sobe, zgusnuto vreme zapljusnulo me je poput talasa. Kroz prozor se video zamak Ksjonž kako izrasta iz bukove šume, i dok je radio za stolom, zatrpan hrpama prašnjavih papira i knjiga, otac je u ovu građevinu gledao kad god bi podigao pogled s istorijskih studija, mapa i nacрта. Sada sam ja, njegova mlađa ćerka, gledala u zamak Ksjonž i maglu koja se kovitlala oko njegovih zidina. Bila je to jedna od onih retkih stvari koje su mi se još uvek činile podjednako velikim i lepim kao i u detinjstvu. Navila sam stari zidni sat, i kada se klatno zanjihalo, osetila sam da se pokreće vreme koje je ovde bilo zatočeno. Nešto je kliknulo, i kao da se vreme ove kuće tek sada splelo s mojim. Sofa prekrivena lanenoplavom kožom, na kojoj sam sedela kao dete u onim retkim trenucima kad otac nije bio zauzet potragom za blagom i osećao se spremnim da se suoči sa očinstvom, ispuстила je pod mojim teretom zvuk sličan uzdahu. Nekoliko sekundi sam stajala nepomično, trudeći se da čak i ne dišem, ali nisam osećala ništa sem tuge. Koža sofe bila je hrapava i ispucala poput peta starca, pomilovala sam je u znak pozdrava. Zatim sam zavrila u kuhinju, koja je tonula u sivoj svetlosti kao da je ispunjena vodom, a voda je zaista i kapala iz slavine, i ulivala se u sudoperu niz omanji stalaktit koji se tu bio napravio tokom godina. Od vrata što otuda vode u baštu vukla je hladnoća, na prozore je nadirala magla. Sto i četiri stolice izgledali su kao skeleti davno izumrlih životinja kojima niko nije stigao da nadene ime, a ni da ih zavoli.

Ostao mi je još samo podrum. Kako sam otvorila vrata ispod stepeništa, tako mi je ustajao zadah pokuljao u lice, vazduh koji se tamo nakupio bio je kao ekto plazma pod pritiskom. Ekto plazma, koliko je samo volela tu reč moja sestra! „Kad dišeš na hladnoći, Kamilo, iz tvojih usta izlazi specijalna vrsta pare koja ne nestaje, već se skuplja u mišjim rupama, mačjim ušima i napuštenim gnezdima vrana. U belim bobicama biserki, u mleku sa zlatnim zapušačem i beloj *milka* čokoladi iz Zapadne Nemačke.“ „Zašto?“

„Kako zašto! Od nje nastaje ekto plazma“, govorila je. „Dovoljno je domešati malo suza, dodati ugljene prašine, i gotovo.“ Kada bi šuma pored naše kuće utonula u maglu, koja se, kao i danas, uspinjala čak i po zidinama zamka Ksjonž, Eva je govorila scenskim šapatom: „Pogledaj, Kamilo, boj se, popišuljo, to ekto plazma vri, rađaju se duhovi“. Svuda je osećala prisustvo nečega izvan običnog sveta u kom je većina smrtnika živela. Bez oklevanja bi sada sišla sa mnom u podrum ispred kog sam stajala, pomalo poljuljana jer svetlo nije radilo, i u trenutku mi se učinilo da ponovo čujem kucanje ispod zemlje. Na stepeništu koje vodi u mrak upitala sam „ima li koga?“, kao da igram u nekom lošem filmu o ukletoj kući i bojažljivoj ženi. Načinila sam jedan korak napred, a zatim i drugi, osvetljavajući sebi put baterijskom lampom. Uza zidove podruma bile su naslagane hrpe papira, sabijene u mrku masu: godišnjaci časopisa na koje je otac bio pretplaćen, beskorisne beleške, mape koje ne vode nikuda, pisma koja je razmenjivao s drugim lovcima na blago skriveno ispod zamka Ksjonž. Pogledom sam lovila po mraku čitav niz odbačenih aparata, od kojih su neke ostavili za sobom nemački vlasnici kuće kada su u žurbi napuštali grad posle rata: singericu s metalnim okovom i natpisom „Valdenburg“, sličicu s anđelom čuvarom kako prevodi decu preko mosta nad provalijom, ružne porcelanske figurice pastirki i lovaca, prekrivene masnom prašinom. Na tim, prethodno već bačenim stvarima naše su se nataložile kao još jedan sloj koji je za sobom ostavio glečér dok se povlačio, i propadale su sada zajedno s njima. Veš mašina Franja, napunjena cipelama, dečja metalna kadica, stari akumulator, nekoliko kofera nabubrelih od vlage, lampa s abažurum od kanapa boje pepela i veliki drveni sanduk oslikan izbledelim zmajevima i cvećem, koji je u meni izazvao čak fizičku odbojnost. Pored njega je stajao toaletni stočić s ogledalom toliko uništenim i prljavim da nisam u njemu prepoznala sopstveni odraz, i preplašilo bi me to blede lice velikih očiju, meni nimalo nalik, da krajičkom oka nisam

opazila nešto još strašnije. Velika glava, rastavljene ruke i noge. Samo da to nije dete, molila sam se neznano kome, probijajući se kroz zgusnuti vazduh. Medvediće. Plišani riđi medvediće. Čučnula sam i uperila svetlo u njegove staklene oči.

Tog medvedića veličine dvogodišnjaka otac mi je doneo iz Istočne Nemačke. Otišao je tamo na jednu od svojih ekspedicija, s kojih se vraćao nakon nekoliko dana ili nedelja, siromašniji za par zlota i bogatiji za još jednu mapu podzemlja zamka Ksjonž, bolju od prethodne i iz sigurnijeg izvora, kako nas je uveravao. U Istočnom Berlinu sreo se tada s jednim Nemcem iz Argentine, a možda i Bolivije. „O, taj zna stvari od kojih ti se diže kosa na glavi!“, uzbuđeno nam je pričao. „Zahvaljujući ovoj mapi sam i stigao kući“, radovao se i sijale su mu oči, a ja nisam smela da ga ispravim da je njegov dom ovde, sa nama, a ne pod zemljom. Nedugo nakon toga, otac je sa novom mapom ponovo odlazio u potragu za blagom i sav odvažan nam mahao sa staze koja vodi ka zamku, da bi se vratio potom još jednom pobeđen. Riđeg medvedića nazvale smo Hans i umesto bajki o princezama i prinčevima Eva mi je uveče pričala priče o Hansu, Nemcu iz Istočne Nemačke. „*Guten Abend, meine kleine!*“. Moja prelepa sestra pretvarala se u Hansa, govorila je dubokim glasom s nemačkim akcentom i pričala o Hansovim dogodovštinama na frontu, o njegovom susretu s četvoricom tenkista i o blagu koje je sakriveno ispod zamka Ksjonž. „Samo Hans zna kako tamo da stigne, *meine kleine!* Nije to otkrio čak ni Marusji, iako ju je potajno voleo. Samo Hans ima pravu mapu. Ona će nam pomoći da pronađemo bisere princeze Dejzi, poslednje gospodarice zamka Ksjonž. Bisere, Kamilo! Samo se oni računaju“. Po mišljenju moje sestre, čitavo Hitlerovo blago nije bilo ni približno zanimljivo koliko šest metara duga niska najsavršenijih bisera, blistavih poput mesečeve svetlosti ugnječene u kuglice. Ispunili bi nam se snovi kad bismo ga imale, život bi postao svetao i čist, nalik bašti posle obilne kiše. Tako je govorila Eva, a ja sam joj verovala, jer kada je

izgovarala reči kao što su „bašta“, „obilna kiša“, „biseri“, pred očima mi se javljalo žbunje floksa s kojeg se sliva voda ili razbarušene georgine ustreptale na suncu koje je najednom sinulo, kao u priči za laku noć. „Slušaj, Kamilo, popišuljo, slušaj, *meine kleine!*“. Medvedić iz Istočne Nemačke je podizao šapu, klimao glavom, oči su mu oživljavale. „Naš riđi Hans je dobar Nemac. Nije ubijao decu, psiće ni mačiče, *meine kleine*, nije u pećima spaljivao bebece, o ne, i da se on pitao, blago skriveno ispod zamka Ksjonž već bi pripadalo nama.“ Iz moje sestre izlazio je Hansov glas: „Ja, ja, *meine kleine*, samo kažite šta želite, zatvorite oči i *ein, zwei, drei!*“. Moja sestra je znala šta želi. Žudela je da otputuje u Varšavu i postane glumica. Uzeće pseudonim Dejzi, Dejzi Tabor. To zvuči kako treba! Naše prezime i ime prelepe gospodarice zamka Ksjonž, koje, po Evinom mišljenju, nosi u sebi pregršt raskoši i tajanstvenosti. Ona će, kao i Dejzi, putovati svuda po svetlu! Iz svakog mesta će nam poslati razglednicu. A kakve će tek poklone doneti!

Otac je bio taj koji je Evu pelcovao fascinacijom prema princezi Dejzi i izgubljenju niski bisera. Možda je u starijoj ćerki prepoznao sopstvene žudnje, shvativši i pre nego što je izgubio bistrinu uma da Eva od njega mora dobiti na dar nešto izuzetno, jer običan život i obični snovi neće uspeti da je održe na površini. Kad god je nailazio na kakav novi nacrt, popravljalo mu se raspoloženje i ponovo je počinjao da se nada, pričao nam je priče o poslednjoj dami u zamku Ksjonž, i samo smo u takvim prilikama imale pristup njegovoj sobi. Sedale smo zagrljene na staru kožnu sofu, za koju je otac govorio da je kamilje boje, a ja sam je obožavala jer su me kamile podsećale na putovanja, beskraj i pokret, sve ono za čim je Eva žudela, a što je na kraju postalo moja sudbina. Otac je oslanjao laktove o sto, „nekada davno, ali ne baš tako davno“, počinjao je, „u jednom engleskom dvorcu priređen je bal“. Njegova priča bila je puna izraza isuviše teških za jednu devojčicu, kandelabra, frakova,

kotiljona, turnira, muslina i *mitena*,² draperija, ali me je sâm zvuk tih reči opijao jednako kao što su Evu opijali događaji i avanture. Sve jače sam se privijala uza sestrinu ruku, plašeći se da je ono što osećam dok slušam očevu priču udaljava od mene i ove kuće tako snažno, da neću uspeti da je stignem čak ni na kamili kamilje boje. „Princeza Dejzi zapravo se zvala Tereza Olivija Kornvalis-Vest i bila je ćerka pukovnika britanske kraljevske armije“, pričao nam je otac. „Kornvalis-Vest“, ponavljala je pobožnim šapatom Eva. „Mlada Engleskinja već tada je plenila lepotom“, uzdisao je otac, a moja sestra je čas uspravljala, čas koketno povijala glavu, želeći da pokaže ono što će mnogi uskoro primetiti: da ona takođe pleni, i da je samim tim očigledno da će njena lepota biti uzeta za početak podjednako lepe priče. „Tereza Olivija Kornvalis-Vest udala se u osamnaestoj godini za poslednjeg vlasnika zamka Ksjonž, Jana Henrika V fon Ples, kako je to bio lep par. Balovi, kandelabri, krepdešini, taftovi, kotiljoni“, nastavljao je priču otac.

„Otišli su u Pariz na medeni mesec, a otuda u Egipat, gde su sigurno videli i kamile“, dodavao je posebno za mene, jer je znao da su me fascinirala ta stvorenja, uistinu ružna, ali uporna i snažna. Kao i princeza Dejzi, moja sestra je obožavala mačke, dok su u meni one oduvek budile strah. Ni dan-danas nisam u stanju da do kraja pojmem kako jedno stvorenje može u sebi tako savršeno da spaja krhkost i snagu. Moja sestra je to izuzetno dobro razumela, i kada smo išle da hranimo divlje mačke koje žive u podnožju zamka Ksjonž, sticala sam utisak da one u njoj prepoznaju nekoga sličnog sebi. Činilo mi se očiglednim da sva ta lepota i tajanstvenost pripadaju mojoj sestri, kao i princezi Dejzi, a da će se, ako budem blizu Eve, možda i na mene, neuglednu devojčicu kamilje boje, spustiti tračak sjaja, i da ću, možda, poprimiti ponešto od te mačje gracioznosti. Posmatrano s izvesne udaljenosti, vazduh se

---

2 Poljski – ženske rukavice bez prstiju. (Prim. prev.)

oko Eve talasao kao iznad užarenog peska, i tu uzdrhtalost koja ju je obavijala prihvatila sam kao najavu nečeg izuzetnog, poput Tereze Olivije Kornvalis-Vest i njenih bisera.

Te poslednje zime moja sestra je samo o njima govorila. Budila me je noću dok sam spavala privijena uz riđeg Hansa iz Istočne Nemačke, i iznova mi pričala uvek drugačiju priču o princezi Dejzi, a ja sam bila isuviše mala da primetim da njene neprirodno uveličane oči i hladan znoj na čelu predskazuju katastrofu. „Sestrice Kamilice kamilje boje, to sam ja, Dejzi“, cvrkutala je. „Das ist Daisy“, ponavljala je grubim Hansovim glasom, „probudi se, *meine kleine*, i slušaj.“ Legla bi nauznak pored mene i govorila: „Bila jednom jedna crna crna šuma u toj crnoj crnoj šumi bila je crna crna kuća u toj crnoj crnoj kući bila je crna crna soba u toj crnoj crnoj sobi bio je crni crni sto na tom crnom crnom stolu bio je crni crni kovčeg u tom crnom crnom kovčegu bio je beli beli leš“. Umirala sam od straha, a Eva me je golicala i ponavljala: „Beli leš na lešu bisera niska leša sjaj crna kuća bisera niska. Ne spavaj! Ponavljaj za mnom“, govorila je sve brže, toliko da mi se uplitao jezik i nisam uspevala da je stignem. Upravo na tome se naš odnos zasnivao: nisam mogla da je stignem i nisam je stigla kad sam joj bila potrebna.

Omiljeni Evin odlomak očeve priče ticao se pohoda princeze Dejzi u Egipat. „Slušaj, Kamilo! Egipat, Adenski zaliv. Toliko je vruće“, hladila se Eva lepezom teatralno u tome preterujući, kao da je u Valbžih odjednom stigao talas egipatske vreline, „toliko je vruće da možeš jaja da kuvaš u pesku. Tvoje ljubljene kamile kamilje boje jedu daktile ispod palmi, a goniči sanjaju u senci o hladnoj pepsi-koli i Eskimima. U Egiptu, sestrice, sunce je pet puta veće nego ovde, a u podne džentlmeni na njegovim zracima pale cigarete. Pu, pu, puštaju dim koji miriše na sveže basje sa šlagom“. Basje, najbolji kolači na svetu iz kafea *Madras* na valbžiškom trgu, dim od basji, gutala sam pljuvačku, a moja sestra je govorila o Dej-

zi: „Odevena u belo, princeza je stajala na obali mora zaklonjena kineskim suncobranom. Posmatrala je egipatske momke kako rone s noževima u zubima. Crnpurasti momci, noževi u zubima, zubi kao biseri, popišuljo, koncentriši se. Lovili su bisere za nju, za prelepu Dejzi, a ona je vrtela suncobran na bambusovoj dršci“. Priča moje sestre svaki put je bila bogatija za nove detalje. Ali poenta je ostajala ista. Nakon nekog vremena Dejzi je postalo dosadno u provincijskoj luci, možda ju je spopao prvi talas melanholije i htela je da krene dalje u nadi da će uspeli od nje da pobegne. Požurivala je zbog toga muža, a princ Fon Ples je ganjao unajmljene lovce i u vrelim noćima uveravao mladu ženu da ih čeka divan život u zamku Ksjonž, te da njena tuga nije ništa drugo do umor od puta i promene klime. Nije želeo da sluša objašnjenja lovaca da se na takvu dubinu ne može silaziti svaki čas bez rizika i da je momcima potreban duži odmor. Nedostajalo je još nekoliko bisera da niska dobije idealnu dužinu od šest metara. „Šest metara“, ponavljala je očarano Eva i pitala me da li zamišljam nisku bisera kao dva velika pitona iz vrocavskog zoo-vrta ili kao šest sestrica kamilje boje postavljenih jedna drugoj na glavu. Poslednjeg dana lova Dejzi je krenula u vožnju čamcem ne bi li još jednom izbliza osmotrila rad lovaca. Jedan od ronilaca, koji je uvek lovio najveličanstvenije biserne školjke, izronio je poslednjim ostacima snage s ogromnom školjkom u rukama. Bacio ju je princezi pred noge i nešto rekao, gledajući je pravo u lice. Pre nego što je iko odreagovao na taj bezobrazluk, iz roniočevih usta pokuljala je krv i on je izdahnuo. Egipatski lovac navodno je prokleo princezu i sve što se desilo posle s gospodaricom zamka Ksjonž bilo je posledica njegove kletve. „Kletva kletva kletva“, ponavljala je Eva, a ja sam imala utisak da je to samo reč, da moraš da zalepiš jezik za nepce da bi je izgovorio i da, kada se ludački ponavlja, zvuči kao mljackanje nekog neljudskog bića i sadrži u sebi neviđenu moć. Biseri i kletva, opsesija moje sestre, zvezde scene i ekrana, po koju je trebalo da